
NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA

Opas naisiin kohdistuvan väkivallan
tunnistamiseksi ja väkivaltaan
puuttumiseksi

Helsingin Diakonissalaitos
Milja Moilanen

Gemma-hanke on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuus -ohjelmasta.

NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA PÄHKINÄNKUORESSA

- Naisiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeusloukkaus
- Naisiin kohdistuvalla väkivallalla tarkoitetaan sellaista väkivaltaa joka kohdistuu naiseen
- Naisiin kohdistuvan väkivallan kohteeksi joutuminen ei riipu koulutuksesta, uskonnosta yms. eikä sosiaalinen tai taloudellinen asema vaikuta väkivallan yleisyyteen, vaan sitä esiintyy kaikissa yhteiskunnissa ja yhteiskuntaluokissa
- Suomessa arvioidaan joka kolmannen naisen ja Euroopassa joka viidennen naisen kohtaavan väkivaltaa elämänsä aikana
- Useimmiten nainen kohtaa väkivaltaa nykyisen tai entisen kumppaninsa taholta
- Valtaosa naisiin kohdistuvista väkivallanteoista ei tule viranomaisten tietoon, vaan on nk. piilorikollisuutta
- Kuntatasolla ongelmaa ei tunnisteta tarpeeksi hyvin sen korjaamiseksi ja näin ollen päättäjät eivät huomioi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan tehtävää työtä budjeteissa
- Naisiin kohdistuva väkivalta ei ole yksityinen asia, vaan rikos ja sillä on vakavia psykologisia, sosiaalisia sekä fyysisiä seurauksia
  - o Suomessa useat väkivallan teot ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia, jotka on kirjattu rikoslakiin. Virallisen syytteen alaisuus tarkoittaa sitä, että niistä voidaan tehdä rikosilmoitus, syyttää ja tuomita ilman asianomistajan (uhrin) suostumusta tai pyyntöä
  - o Suomessa naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista lainsäädäntöä on uudistettu esimerkiksi vainoamisen kriminalisoinnilla (2016) ja Uhidirektiivin (2012/29/EU) täytäntöönpanolla. Uhidirektiivin keskeinen sisältö on taata rikoksen uhrin oikeudet ja avun saanti. Käytännössä uhidirektiivi velvoittaa viranomaista kertomaan uhrin oikeuksista esitutkinnan aikana mm. tukipalveluihin, neuvontaan, tulkkaukseen, korvauksiin ja suojeluun.
  - o Suomi on ratifioinut YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW) vuonna 1986. CEDAW -sopimus velvoittaa sopimusvaltioita toimimaan miesten ja naisten tasa-arvon toteutumiseksi niin lainsäädännön, julkisen vallan, kolmannen sektorin toimijoiden, yritysten kuin yksityisten henkilöidenkin piirissä.
  - o Suomi on myös ratifioinut nk. Istanbulin sopimuksen vuonna 2015. Istanbulin sopimuksen päämäärä on ehkäistä ja poistaa naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, suojella uhreja ja saattaa väkivallan tekijät syytteeseen.

NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN ERI ILMENEMISMUOTOJA

- Fyysinen väkivalta
  - o esimerkiksi lyömistä, tönimistä, tukistamista ja muuta fyysisen kontaktin avulla loukkaamista
  - o helppo tunnistaa, tosin usein väkivallan tekijät pyrkivät vahingoittamaan uhriaan vaikeasti nähtäviin vartalon osiin, kuten keskivartaloon
  - o seuraukset vaihtelevat väkivallan vakavuudesta riippuen mustelmista pysyviin vaurioihin
- Henkinen väkivalta
  - o tarkoituksellista ja usein pitkäkestoista henkilökohtaista loukkaamista ja halventamista
  - o henkiselle väkivallalle on tyypillistä epätasa-arvoinen valtasuhde väkivallan tekijän ja uhrin välillä
  - o henkinen väkivalta on piiloväkivaltaa, eli sen tunnistaminen on vaikeaa uhrille ja ulkopuoliselle
  - o seuraukset ovat usein sekä psyykkisiä että sosiaalisia
- Seksuaalinen väkivalta
  - o kaikki oman tahdon vastainen seksuaalinen toiminta
  - o nöyryyttäminen, uhkaavan ilmapiirin luominen, halventaminen, ruumiinosien arviointi, pakottaminen seksiin jne. ovat kaikki erilaisia seksuaalisen väkivallan muotoja
  - o seksuaalinen väkivalta ei ole seksiä, vaan vääristynyttä vallankäyttöä ja alistamista
  - o seksuaalinen väkivalta aiheuttaa usein fyysisiä ja psyykkisiä vaurioita
- Uskonnollinen väkivalta
  - o uskonnollisella väkivallalla tarkoitetaan usein sellaisia voimakeinoja joilla pyritään pakottamaan tiettyihin uskonnollisiin normeihin ja sääntöihin tai toisaalta uskonnon harjoittamisen kieltämistä
  - o voi olla henkistä tai fyysistä
- Taloudellinen väkivalta
  - o uhriin kohdistuvaa väkivaltaista talouteen liittyvää kontrollia
  - o esiintyy kaikenlaisissa perheissä ja parisuhteissa
- Kunniaan liittyvä väkivalta
  - o kunniaväkivalta on usein reaktio yhteisöllisten siveyskäsitteiden ja normien loukkaamiselle
  - o kunniaan liittyvän väkivallan tekijä kokee tehtäväkseen naisen siveyden ja neitsyyden suojelun väkivaltaisesti
  - o voi ilmetä esimerkiksi uhkailuna, eristämisenä ja rajoittamisena sekä painostuksena tai pakottamisena
  - o tyypillisiä kunniaan liittyvään väkivaltaan johtavia syitä ovat esim. naisen pukeutumiseen, liikkumiseen, opiskeluun, sosiaaliin suhteisiin tai siveellisyyteen liittyvät näkemykset ja niiden kyseenalaistaminen tai rikkominen
- Pakkoavioliitto
  - o avioliitto, joka on solmittu vasten sen osapuolten tahtoa HUOM! Järjestetty avioliitto ei ole välttämättä aina pakkoavioliitto sillä järjestetyssä avioliitossa voi olla myös kyse suvun sopimasta liitosta missä kuullaan kaikkia osapuolia tasavertaisesti

- yleisin kunniaan liittyvän väkivallan muoto Euroopassa
- Tyttöjen sukuelinten silpominen eli tyttöjen ympärileikkaus
  - ei-hoidollisista syistä tehtävä toimenpide, jossa naisen sukuelimet poistetaan osittain tai niitä vahingoitetaan
  - Suomen lain sekä henkilön itsemääräämisoikeuden vastainen toimenpide
- Ihmiskauppa
  - ihmiskaupassa jokin henkilö tai taho käyttää hyväkseen toista ihmistä
  - ihmiskauppa on vakava rikos ja ihmisoikeusrikkomus
  - ihmiskauppaa voi olla esim. prostituutioon pakottaminen tai painostaminen, pakkotyö, elinkauppa, pakottaminen rahan kerjäämiseen tai rikosten tekemiseen, kotitaloustöihin pakottaminen tai painostaminen
  - ihmiskaupan uhrin tunnistaminen on vaikeaa, koska uhri ei itse usein tiedä oikeuksistaan eikä osaa etsiä (usein vieraassa yhteiskunnassa) apua

VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN

Väkivaltaa kokevista naisista vain pieni osa hakee itse apua. Usein apua haetaan vasta kun väkivalta on jatkunut pitkään ja sen sietäminen käy joko fyysisesti tai henkisesti ylivoimaisen vaikeaksi. Lähes kaikilla väkivaltaa kohtaavilla, taustasta riippumatta on suuri kynnys hakea apua; usein väkivaltakokemukseen liittyy häpeän, pelon ja syyllistämisen tunteita ja joissain tapauksissa uhri haluaa suojella myös väkivallan tekijää. Usein avun hakemista vaikeuttaa myös uhrin yksityisyyden rajoittaminen väkivallantekijän taholta. Nainen ei välttämättä pääse käyttämään palveluita yksin, vaan mies on mukana, jolloin naisen on vaikea saada tilaisuutta avun pyytämiseen.

Maahanmuuttajataustainen väkivallan uhri ei välttämättä tunne suomalaista yhteiskuntaa, Suomen lakia tai omia oikeuksiaan riittävän hyvin hakeakseen apua. Paperittomien ja rekisteröitymättömien naisten kohdalla kynnys avunhakemiseen voi olla vielä suurempi, sillä heidän palveluihin pääsyä on muutenkin rajoitettu ja luottamus viranomaisiin on usein heikkoa. Näissä yhteisöissä avun etsiminen ja hakeminen on harvinaista. Näin ollen paperittomien ja rekisteröitymättömien naisten kanssa työskentelevien on oltava valppaana tunnistamaan ja toisaalta kuulemaan väkivaltakokemuksia. On tärkeä muistaa, että Suomessa väkivalta on aina rikos ja siihen on kaikilla Suomessa olevilla oikeus hakea ja saada apua.

Väkivaltaa kokeneiden vammat eivät aina näy päällepäin, mutta on tiettyjä merkkejä, jotka voivat viitata väkivaltaiseen kokemukseen.

- fyysiset vammat:
  - o ulkoiset vammat, kuten mustelmat luunmurtumat, aivotärähdykset jne.
  - o sisäiset vammat, kuten toistuvat keskenmenot, palovammat
  - o fyysiset vammat ovat usein vaikeasti havaittavissa olevissa paikoissa
  - o vammat, joiden syntymistä nainen ei halua tai pysty selittämään
- seksuaalisen väkivallan merkkejä:
  - o toistuvia infektioita sukuelinten alueella
  - o alavatsa- tai lantiokipuja
  - o vaikeuksia kävelemisessä ja istumisessa
- taloudellisen väkivallan merkkejä:
  - o ei tietoa omista raha-asioista
  - o velat, maksamattomat laskut
  - o ristiriitaisuus tulojen ja elämäntason välillä

Väkivallasta puhuminen ja sen tunnistaminen on vaikeaa, mutta työntekijän tulee olla valmis kohtaamaan mahdollinen kaltoinkohtelu ja ottaa asia puheeksi työyhteisössä tai suoraan väkivaltaa kohdanneen naisen kanssa. Apua on saatavilla, mutta on työntekijän tehtävä ohjata nainen avun piiriin. Tietyissä palveluissa (kuten neuvolassa) väkivallasta kysyminen on helpompaa jos siitä tekee rutiinia. Palveluissa joissa asiakasta ei säännöllisesti kohdata kahden kesken asian puheeksi ottaminen voi olla vaikeampaa. Seuraavia rutiinikysymyksiä voi käyttää joka kerta, kun kohtaa naisen kahden kesken työssään:

- Oletko kokenut väkivaltaa läheisissä ihmissuhteissa?
- Vaikuttavatko kokemukset yhä terveyteen, hyvinvointiin tai elämänhallintaan?

- Jatkuuko väkivalta edelleen?

VÄKIVALTAAN PUUTTUMINEN

Paperittomien ja rekisteröitymättömien maahanmuuttajanaisten kokemaan väkivaltaan pitää puuttua. Usein väkivaltaa selitetään kulttuurilla, mutta todellisuudessa naiseen kohdistuvaa väkivaltaa esiintyy kaikissa kulttuureissa. Sen ilmenemissyyt voivat olla kulttuurisidonnaisia, mutta väkivaltaa ei voi oikeuttaa kulttuurilla. On hyvä ymmärtää, että kulttuurin kunnioittaminen ei poista vastuuta väkivaltaan puuttumisesta. Väkivallattomuus ja sen vaaliminen ei myöskään vie kulttuurista pääomaa.

Monet maahanmuuttajanaiset kokevat moninkertaista syrjintää sukupuolen, etnisen alkuperänsä tai laillisen statusensa takia. Sellaiset naiset, joiden oleskelu ei ole luvallista tai viranomaisten tiedossa on erittäin haavoittuvassa asemassa, koska heillä ei välttämättä ole väyliä avun hakemiseen. Heidän lähtömaastaan saadut uskomukset ja kokemukset omista oikeuksistaan, väkivallanteon oikeutuksesta ja avunsaannin mahdollisuuksista vaikuttavat naisen mahdollisuuksiin hakea omatoimisesti apua. Patriarkaalisista ja yhteisöllisistä kulttuureista tulevien väkivallan uhrien voi olla vaikea hakea apua, koska he pelkäävät yhteisön leimautumista ja oman aseman vaarantumista yhteisössä. Usein kulttuurisidonnaisiin väkivallan tekoihin puuttuminen koetaan vaikeaksi, etenkin kunniaväkivaltatapauksissa, koska siihen liittyy paljon ennakkoluuloja ja pelkoja. Kaikki väkivaltakokemukset ovat kuitenkin yksilöllisiä ja niihin tulee puuttua.

Paperittomat ja rekisteröitymättömät naiset tarvitsevat täysin samoja palveluita kuin muut kansalaiset ja lisäksi palveluissa tarvitaan kulttuurisensitiivistä otetta ja valmiutta käyttää tulkkipalveluita. Tällä hetkellä naisten paperittomuus jättää heidät kuitenkin Suomessa sellaisten palveluiden ulkopuolelle, joissa väkivallankokemuksia pyritään seulomaan rutiininomaisesti eikä heillä välttämättä ole positiivisia kokemuksia viranomaisten kanssa toimimisesta, joten avun hakeminen ja saanti voi olla hankalaa tai lähes mahdotonta. Siksi ne palvelut, jotka tavoittavat paperittomia ja rekisteröitymättömiä naisia ovat avainasemassa väkivaltakierteen pysäyttämiseksi. Naisten osallisuuden ja oman toimijuuden vahvistaminen lisää naisen kykyä arvioida omaa tilannettaan ja luo väylän omien oikeuksien tiedostamiseen. Näin ollen kaikki toiminta joilla naisen osallisuutta ja toimijuutta voidaan palveluissa vahvistaa, luo myös väylän väkivallasta puhumiseen ja puuttumiseen.

Väkivaltaan puuttuminen saattaa tuntua ristiriitaiselta naisen itsemääräämisoikeuteen nähden, sillä väkivallan uhri ei aina itse pysty sanoittamaan tai edes tunnistamaan avuntarvettaan. Tällöin puheeksi ottaminen ja luottamuksen luominen työntekijän ja naisen välille on tärkeää. Itsemääräämisoikeuden rinnalla onkin hyvä punnita naisen kykyä harkita omaa tilannettaan ja itsenäistä tahdonmuodostamista, jolloin työntekijän vastuu asiakkaan oikeuksien puolustamiseen korostuu. Naisen itsemääräämisoikeutta on kuitenkin aina kunnioitettava.

Voimassa oleva lainsäädäntö antaa mahdollisuuden viranomaisten väliseen tietojen vaihtoon, etenkin kun on kyse vakavasta väkivallasta sekä lapseen tai muuten alisteisessa asemassa olevaan henkilöön kohdistuvasta väkivallasta. Rikoslain 15. luvun 10§:n mukaan jokaisen kansalaisen on ilmoitettava poliisille tai sille henkilölle johon rikos kohdistuu törkeästä hankkeilla olevasta rikoksesta, joka olisi mahdollista estää. Näitä rikoksia ovat mm. raiskaus, törkeä lapsen hyväksikäyttö, murha ja törkeä pahoinpitely. Lisäksi laki potilaan asemasta ja oikeuksista (jota voidaan soveltaa myös sosiaalialalla) sallii

”salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. (20.3.2015/271)” Väkivaltaan puuttuminen on myös sosiaalialalla työskentelevien kohdalla ammattietiikan mukaista toimintaa, sillä sosiaalialalla työskentelevät ovat valan vannomisen kautta sitoutuneet puolustamaan asiakkaan ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa sekä toiminnallaan pyrkimään ”sosiaalisen toimintakyvyn, yhdenvertaisuuden ja osallisuuden edistämiseen, syrjäytymisen ehkäisemiseen ja hyvinvoinnin lisäämiseen”.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisessä on tärkeää, että työntekijä tarkastelee ja päivittää omia väkivaltaan liittyviä tietoja, asenteita ja käsityksiä. Työyhteisössä on hyvä miettiä yhdessä mikä on väkivaltaa ja onko työyhteisössä yhtenäiset eettiset periaatteet.

Väkivallan puheeksi ottaminen on helpompaa, jos asia tehdään näkyväksi. Palveluissa olisi hyvä olla esillä mahdollisimman visuaalisia ja helposti ymmärrettäviä materiaaleja naisten oikeuksista ja väkivallanvastaisesta työstä. Niiden herättämät kysymykset ja mielenkiinto materiaaleja kohtaan antaa jo itsessään työntekijälle mahdollisuuden ottaa naisen kokemukset esille. Luottamuksellinen suhde naiseen alkaa jo ensikohtaamisella, jolloin väkivallasta ei ehkä ole vielä epäilystäkään ja siksi on tärkeää kohdata jokainen palveluun hakeutuva henkilö tasavertaisesti. Väkivallasta kysymisestä voi tehdä rutiinia, jolloin asiakkaalle on hyvä selittää, että sama kysymys esitetään kaikille palveluissa käyville henkilöille. Rutiininomainen väkivallasta kysyminen edesauttaa myös tasavertaisuuden periaatetta sekä auttaa tunnistamaan myös vaikeasti havaittavissa olevat väkivallan muodot. Väkivallasta kysyttäessä on tärkeää välttää uhkaavia, tuomitsevia ja syyttäviä sanoja ja eleitä. Väkivallan uhri ei välttämättä kerro ensimmäisellä kerralla kaikkea tai hän voi kokea kysymykset loukkaavina. Kysymällä kuitenkin osoitetaan ammatillisen vastuun ottamista ja luottamuksen perustamista.

Monet asiantuntijat korostavat väkivallan tunnistamisen prosessissa kuuntelun tärkeyttä sekä rohkeutta, empaattisuutta ja aktiivisuutta asian puheeksiottamisen yhteydessä. Väkivallan puheeksiottamisessa on tärkeää johdatella keskustelu kotioloihin ja mahdolliseen väkivaltaan, mutta asiaan päästyä on hyvä olla suora. Kysyttäessä voi käyttää seuraavia apukysymyksiä:

- Suomessa monet naiset kokevat väkivaltaa ja asiaan halutaan puuttua, siksi kysymme kaikilta naisilta tämän: koetko sinä väkivaltaa?
- Tekeekö joku sinulle pahaa? Satuttaako joku sinua?
- Pelkäätkö kotonasi tai ulkona liikkuessasi?
- Seuraako joku sinua ja tekemisiäsi?
- Estääkö/kieltääkö läheisesi sinua tekemästä tai puhumasta jostakin?

Jos asiakkaalla on fyysisiä merkkejä väkivallasta tai hän on pelokas, voi kysyä:

- Mitä sinulle on tapahtunut?
- Miksi pelkää/itket/täriset?
- Miten nämä vammat ovat syntyneet?

Väkivallasta kysyttäessä on myös hyvä sanoittaa työntekijän velvollisuuksia asiakkaan suojelemiseksi ja kertoa erilaisia vaihtoehtoja tilanteen ratkaisemiseksi. Väkivallasta kysyttäessä on tärkeä olla kulttuurisesti

sensitiivinen, mutta samalla tehdä selväksi ettei kulttuuri oikeuta väkivaltaan ja että siihen on mahdollista saada apua riippumatta asiakkaan oleskelustatuksesta. Naisen kulttuurin ja siihen liittyvien väkivaltakäsitysten haastaminen voi johtaa vastareaktioon ja väkivallan teon puolustamiseen. Tällöin naista voi kannustaa oman toimijuuden vahvistamiseen ja oman hyvinvointinsa lisäämiseen ja korostaa, ettei väkivalta ole hyväksyttävää missään tapauksessa.

Tilanteessa on myös hyvä kirjata keskustelusta tärkeät huomiot ylös. Asiakkaalle pitää kuitenkin kertoa miksi teet muistiinpanoja keskustelusta ja ainakin ensimmäisessä keskustelussa voi olla hyvä kirjata tärkeimmät esiin nousseet asiat vasta keskustelun jälkeen.

Ollakseen valmis kohtaamaan ja tukemaan väkivallan uhria, työntekijän on hyvä miettiä valmiiksi auttamisen polku ja tarkentaa sitä oman työympäristön kontekstin mukaan. Auttamisen polku on liitteenä.

NAISEN SEKÄ KOKO YHTEISÖN VOIMAANNUTTAMINEN VÄKIVALTAA VASTAAN

Hyvän palvelukokemuksen saanut nainen vie arvokasta tietoa naisten oikeuksista, väkivallattomuudesta ja tuen saannin mahdollisuuksista omaan yhteisöönsä. Paperittomien ja liikkuvan väestön naisten kohdalla onkin tärkeä tiedottaa heidän olemassa olevista oikeuksista, sekä rohkaista heitä jakamaan tätä tietoa yhteisönsä muille naisille.

Vertaisryhmien ja -yhteisöjen muodostaminen voi tapahtua missä tahansa, jopa naisten kesken itsenäisesti kunhan siihen kannustetaan ja autetaan alkuun. Vertaisyhteisön tuki kokemuksen jälkeen auttaa tunnustamaan, että se mitä tapahtui oli väärin eikä sen tarvitse antaa tapahtua uudelleen.

Väkivallattomuutta vaalivat ja väkivallasta selvinneet naiset kasvattavat todennäköisesti lapsensa väkivallattomuuteen, joten väkivaltakierteen katkaiseminen on tärkeää myös pitkällä tähtäimellä.

Lähteet:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikslaki#L15>

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1986/19860068>

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053>

<http://www.talentia.fi/tyoelama/ammattietiikka/vala>

<http://www.uta.fi/hes/stoppia/index/TOIMINTAOHJE%20+%20liitteet.pdf>

<https://www.riku.fi/fi/ohjaa+asiakkaasi+rikun+palveluun/mika+on+rikosuhridirektiivi/>

<https://www.youtube.com/watch?v=L9IDRtbZWNg&feature=youtu.be>

Kuka ottaa vastuun? Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen, Satu Lidman, 2017, Amnesty International

Speak Out! Opas väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten itseapuryhmien vetäjille, Monika-Naiset liitto ry, 2013